

סימנא מילתא היא

הרב ארי דוד קאהן

1. תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יב עמוד א

תנו רבנן, אין מושחין את המלכים אלא על המעיין, כְּדִי שְׁתַּמְשֵׁךְ מְלָכוֹתָן, שְׁנֵאמַר, (מ"א א) "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵם, קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עֲבָדֵי אֲדוֹנֵיכֶם [וְגו'] וְהוֹרְדְתֶם אוֹתוֹ אֶל גִּיחוֹן". אָמַר רַב אָמִי, הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי הַרְוֵי לִידַע; אִי מְסִיק שְׁתִּיחָה תעלה לו שנתו - אם יחיה עד סוף שנה זו, אִי לָא, נִיתְלֵי שְׂרָגָא יְדִלִיק טוּ בְּהַדֵי עֶשְׂרָה יוֹמֵי דְבִין רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכְּפוּרִים בְּבֵיתָא דְלָא נָשִׁיב זִיקָא בְּבֵית שְׁאֵין הַרוּחַ נוֹשֶׁבֶת בּוּ, אִי מְשִׁיךְ נְהוּרִיחָה אִם נִמְשִׁיךְ הָאוּר - לִידַע דְּמְסִיק שְׁתִּיחָה. ידע תעלה לו שנתו ומֵאֵן דְּבַעֵי לְמֵיעֵבַד בַּעֲסָקָא זֶה שְׂרוּצָה לַעֲשׂוֹת מִסְחָר, וּבַעֵי לְמֵידַע אִי מְצַלַח וּמִבְקֵשׁ לַדַּעַת אִם יִצְלִיחַ, אִי לָא מְצַלַח, לִירְבֵי תְרַנְגוּלָא יְדִל תְרַנְגוּל - אִי שְׁמִין וְשִׁפִּיר מְצַלַח. הָאִי מֵאֵן דְּבַעֵי לְמֵיפַק לְאוּרְחָא לְצֵאת לְדַרְדַּר, וּבַעֵי לְמֵידַע אִי הָדַר וְאֵתִי לְבֵיתִיהָ אִם יחזור לביתו, אִי לָא - נִיקוּם בְּבֵיתָא דְחִבְרָא יַעֲמֹד בְּבֵית חֲשׂוּךְ, אִי חֲזִי בְּבוּאָה דְבְּבוּאָה אִם יראה צל צילו - נִידַע דְּהָדַר וְאֵתִי לְבֵיתָא, וְלָאוּ מְלֵתָא הִיא וְאִין נְכוּת לַעֲשׂוֹת זֶה, דְּלֵמָּא חֲלָשָׁא דַּעֲתִיחָה וּמִיתְרַע מְזַלְיָה. אָמַר אַבְיִי, הַשְׁתָּא דְאַמְרַתְּ, סִימְנָא מִלְתָּא הִיא, לְעוֹלָם יְהָא רְגִיל אֵינִישׁ לְמִיחֲזִי בְּרִישׁ שְׁתָּא קָרָא, וְרוּבִיָּא, כְּרַתִּי, סִילְקָא, וְתַמְרִי.

2. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ו עמוד א

... אָמַר אַבְיִי, הַשְׁתָּא דְאַמְרַתְּ, סִימְנָא מְלֵתָא הִיא, לְעוֹלָם יְהָא רְגִיל אֵינִישׁ לְמִיכַל בְּרִישָׁא דְשְׁתָּא קָרָא, וְרוּבִיָּא, כְּרַתִּי, סִילְקָא, וְתַמְרִי...

3. רש"י מסכת הוריות דף יב עמוד א

ביתא דחברא - בית חשוד. ולא מילתא היא - דזימנא דאף על גב דלית ליה בבואה דבבואה הדר אתי ואפי' הכי לא ליעבד הכי דדלמא לא חזי בבואה דבבואה חלשה דעתיה ומתרע מזליה ולא הדר אתי [משום דמיתרע מזליה דאי לא הוה עביד הכי לא הוה מיתרע מזליה והדר אתי] הלכך לא ליעביד. **קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי -** דהני גדלי לעגל טפי משאר ירקות קרא דלעת רוביא תלתן.

4. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק א הלכה יא

אין מושחין את המלך אלא על גבי המעיין, ואין מושחין מלך בן מלך שהמלכות ירושה למלך לעולם שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל, ואם היתה שם מחלוקת מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקת אדוניהו, ויואש מפני עתליה, ויהואחז מפני יהויקים אחיו, וזה שמשחו אלישע ליהוא לא בשמן המשחה משחו אלא בשמן אפרסמון ודבר זה מסורת ביד החכמים.

5. תוספות הרא"ש מסכת הוריות דף יב עמוד א

והורדתם אותו אל גיחון. הוא מעיין קטן שהיה למטה מירושלים והוא מי השילוח.

6. הר"ן על הר"ף מסכת ראש השנה דף יב עמוד ב

וכתבו הגאונים ז"ל שכך היה מנהגו של רבינו האי גאון ז"ל שמביאין לפניו סל שבו מינין הללו ופושט ידו ונוטל דלעת ואומר קרא יקרע גזר דיננו רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו שונאינו סילקא יסתלקו חטאתינו תמרי יתמו עונותינו או יתמו אויבינו:

7. ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות ראש השנה

[ה] מעשה שאמר מהר"י סג"ל בליל שני דר"ה להביא יין חדש לבה"כ והיו מקדשין על יין חדש. ושמם העיר היה עומד אצלו וכוס יין ישן בידו ונתן המקדש עיניו בו. ושאלו את פי מהר"י סג"ל מאי שנא דבבית יעשו להפך כדפי לעיל. והשיב מהר"י סג"ל דשאני הכא דיין החדש עיקר משום התינוקות דלבם נגרר אחריו, אבל בסעודה יין ישן דעתם נוחה הימנו לכן מיומן הוא שם לברכה. אמר מהר"י סג"ל אין זמן של קידוש מצי פוטר מזמן דשופר, משום דקידוש דרבנן ושופר דאורייתא ואין דרבנן פוטר דאורייתא.

[ו] מנהגא הוא לאכול אחר הקידוש בליל ר"ה תפוחים מתוקים בדבש. ומהר"י סג"ל היה מברך בורא פרי העץ על התפוח ולא יותר ואמר איכא דעות אם הדבש עיקר או התפוח, והסכים בדעתו שהתפוח הוא עיקר, משום שבכל מקום שהזכירו רבותינו טיבול זה תפשו בלשונם "נוטלים התפוח וטובלים בדבש", ולא מישתמיט שום אחד מהן לומר "אוכלים דבש עם תפוח", משמע שהתפוח הוא עיקר. דוגמא טיבול דמרור בחרוסת דפסח, דגם כן המרור עיקר, ע"כ לא צריך כי אם בורא פרי העץ על התפוח, ולא שהכל נהיה בדברו דבש.

[ז] וטעם דאוכלין דברים מתוקים לומר שיגזור הקדוש ברוך הוא עלינו שנה טובה ומתוקה. וכן בלשון א"ח (ארוחת חיים) באשכנז רגילין בתחילת הסעודה לאכול תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה. ... ואמר מהר"י סג"ל שאין טעם אחד המבואר לעיל מספיק לבדו דעדיין מ"ט למיכל תפוח הא איכא כמה מיני מתוקים טפי. ויש ליתן טעם דרומז לשדה של תפוחים הידוע למקובלים ויאמר ראה ריח בני כריח שדה (בראשית כז, כז).

[ח] דרש מהר"י סג"ל דמצוה לאכול בליל ר"ה ראש של איל זכר לעקידה, ולמען שנהיה לראש ולא לזנב. והוא נהג לאכול בשר הראש עם דבש. ונוהגין לאכול כרתי שקורין לאו"ך. ומהר"י סג"ל נהג לאכול קישואין כי הוא מקרר ומונע מהרגל דבר, והיה מברך עליו שהחיינו ולא ב"פ האדמה דדבר הבא תוך הסעודה הוא.

8. בית הבחירה למאירי מסכת הוריות דף יב עמוד א

כשמושחין את המלך היו מושחין אותו על המעין לסימן טוב שתמשך מלכותו ולא דרך נחש חלילה אלא לעוררו שיתנהג בדרך מעיין אשר לא יכזבו מימיו ולא יתנהג בדרך שיהיה ענינו כאפיק נחלים העובר לשעתו:

הרבה דברים הותרו לפעמים שהם דומים לנחש ולא מדרך נחש חלילה אלא דרך סימן לעורר בו לבבו להנהיגה טובה והוא שאמרו ליתן על שלחנו בליל ראש השנה קרכס"ת קרא רוביא כרתי סלקא תמרי שהם ענינם מהם שגדלים מהר ומהם שגדלתם עולה הרבה וכדי שלא ליכשל בהם לעשות דרך נחש תקנו לומר עליהם דברים המעוררים לתשובה והוא שאומרים בקרא יקראו זכיותינו וברוביא ירבו צדקותינו ובכרתי יכרתו שונאינו ר"ל שונאי הנפש והם העונות ובסלקא יסתלקו עונינו ובתמרי יתמו חטאינו וכיוצא באלו ורוביא פרשוה גדולי הרבנים תלתן ואנו מפרשים בו קטנית הנקרא פיישו"ל וידוע שכל זה אינו אלא הערה שאין הדבר תלוי באמירה לבד רק בתשובה ומעשים טובים אבל הדברים שנעשים בדרך נחש חלילה אין פקפוק באיסורם והוא שאמר הנה על קצת בני אדם שכשמתחילין בסחורה מגדלין תרנגול על שם אותה סחורה ואם הוא נעשה יפה בוטחים על הצלחתם ושאר דברים הדומים לאלו שהוזכרו הנה אמר על כלם ולאן מילתא היא כלומר ואין ראוי לבטוח על אלו ההבלים ועשייתם אסורה על הדרך שביארנו בסנהדרין והבוטח ביי"ח חסד יסובבנו:

9. ספר אבודרהם סדר תפלת ראש השנה

גרסינן בפרק בתרא דהוריות (יב, א) א"ר אבהו אמר אביי השתא דאמר' סימנא מילתא היא יהא רגיל אינש למחזי בריש שתא קרי. רוביא. כרתי סילקא. תמרי. סימן כרקסתא. ובתשובת הגאונים כתוב וכן מנהג כל החכמים שמקריבין לפניהן בראש השנה טנא שיש בו דלועין ופול המצרי כרישין ושלקות ותמרים ומניחין ידיהן על כל אחד מהן ומוציאין משמותם סימן טוב ואומרים על דלעת קרא יקרע גזר דיננו. ועל הפול רוביא ירבו זכיותנו ועל הכרתי יכרתו שונאינו. ועל התרדים סילקא יסלקו עונותינו. ועל התמרים יתמו עונותינו. ומוסיפין עוד רמון ואומרים עליו נרבה זכיות כרמון. ויש אומרה בלשון יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיקראו לפניך זכיותינו ושיקרע גזר דיננו. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיתרבו זכיותינו וכן כולם. ויש נוהגין לאכול ראש כבש ודגים ומיני מתיקה ע"ש (ע"י דברים כה, יג)

והיית לראש ולא לזנב. ודגים לפרות ולרבות כדגים ואין מבשלים בחומץ וה"ר מרוטנברג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק:

10. טור אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג

גרסינן בפ"ק דכריתות (ה ב) אמר רבה מאן דבעי למידע אי מסיק ... אמר אביי השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא כרתי סלקי ותמרי רוביא פירש רש"י תלתן רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו כו' סלקי יסתלקו כו' תמרי יתמו כו' קרי מפני שממהר להיות גדל ומזה רבו המנהגים כ"מ ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחלת הסעודה תפוח מתוק בדבש(ג) לומר תתחדש עלינו שנה מתוקה ובפרובינצ"א נוהגין להביא על השלחן כל מיני חידוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהיא קלה והר"מ מרוטנברג היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק:

11. בית יוסף אורח חיים סימן תקפג

אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא אינש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא קרי רוביא וכו'. גם זה שם וגירסת ספרים דידן בגמרא למיחזי במקום למיכל ופירש רש"י דטעמא משום דהני מילי גדלי לעגל טפי משאר ירקי ומיהו בתמרי לא שייך האי טעמא: ומ"ש רבינו אתרוגא. ליתיה בגמרא בנוסחי דידן: ומ"ש רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו שונאינו וכו'. כתב המרדכי בריש ראש השנה שהיה מנהגו של רבינו האי לומר על כל דבר ודבר כעין מה שכתב רבינו ועל הקרא כתב שאומר יקרע גזר דיננו אבל מדברי רבינו אין נראה שצריך לומר שום דבר אלא שם אותם הדברים רומז על הענינים ההם: וה"ר דוד אבודרהם (עמ' רסו) כתב כדברי המרדכי וכתב עוד שיש אומרים בלשון תפלה יהי רצון מלפניך יי א' וא' אבותינו שיקראו לפניך זכיותינו ושיקרע גזר דיננו יהי רצון מלפניך יי א' וא' אבותינו שיתרבו זכיותינו וכן כולסא: וכתב עוד שיש מביאין רימון ואומרים עליו נרבה זכיות כרימון. והטעם שפירש רבינו טעם הקרא לבסוף הוא משום דכל אינך שמם מוכיח על סימן טוב אבל הקרא אין אנו מביאין אותה אלא מפני שגדילתה בשדה היא מהרה והפעולה ההיא אינה נעשית עכשיו בפנינו לפיכך הקדים לפרש שאר מינים ששמם מוכיח על הסימן הטוב:

ב כתוב בהגהות אשירי (ר"ה פ"א ס"י ה) אנו נוהגין לאכול ראש איל ודבש חי ומטבילין את הראש בדבש. ובמרדכי דמסכת יומא (ס"י תשכג) כתוב בשם הגאונים על ראשי כבשים שאנו אוכלים כדי שישמענו הקדוש ברוך הוא לטובה בראש השנה וישימונו לראש ולא לזנב ומה שאנו אוכלין טיסני ובשר שמן ושותין דבש וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמנה וכן כתוב בספר עזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים:

12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג סעיף א

[א*] יהא אדם רגיל לאכול בר"ה רוביא דהיינו תלתן, כרתי, סילקא, תמרי, קרא. (א) וכשיאכל רוביא יאמר: (ב) יה"ר שירבו זכיותינו; <א> כרתי, יכרתו שונאינו; סילקא, יסתלקו אויבינו; תמרי, יתמו שונאינו; קרא, יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכיותינו. הגה: ויש נוהגין <ב> לאכול (ג) א תפוח מתוק בדבש (טור), ב ואומרים: (ד) [ב] תתחדש עלינו (ה) שנה מתוקה (אבודרהם), וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים: נרבה זכיות כרמון; ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה (מרדכי דיומא).

13. ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג סעיף א

(א) (פמ"ג) כרתי יכרתו שונאינו. - כתוב באגוד' וקשה אי"כ יאכל כל דבר אם טוב הוא יהיה כנגד ישראל ואם רע הוא כנגד עכו"ם אלא י"ל רוביא וכרתי שניהם גדילים מהר וסיי טוב הן עכ"ל:

(ב) (פמ"ג) לאכול תפוח. - כתב מהרי"ל וצריך לברך תחלה בפה"ע דהוי כדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה ותפוח הוא רמז על שדה תפוחין הידוע על פי הקבלה עכ"ל:

14. ביאור הגר"א אורח חיים סימן תקפג סעיף א

יהא. כריתות ו' הוריות י"ב: דהיינו. רש"י: יאמר י"ר. אבודרהם: שירבו. כפי רב האי גאון הביאו במרדכי ריש ר"ה ובאגודה הקשה על פירושו הביאו בט"ז אבל רש"י בכריתות שם פירש והני איכא דגדלי מהר ואיכא דמתקי וז"ש בהג"ה ויש נוהגין כו' וכ"כ במרדכי ריש יומא בשם הגאונים ואוכלים בשר שמן כו' וכל מיני מתיקה כדי שתהא השנה הבאה עלינו מתוקה ושמינה וכ"כ בנחמיה ח' אכלו משמנים ושתו ממתקים כו' ע"ש וכ"כ רוקח אבל בהוריות שם פירש"י הכל משום דגדלי מהר: סלקא. רב האי כת' חטאתינו וש"ע כתב לשון הטור: ויקראו. אבודרהם: ויש נוהגין. כפירש"י שם קצתם בשביל שהן מתוקין וכנ"ל: תפוח. ע"ש ופריו מתוק לחכי וכמ"ש כריח שדה ומתרגמינן חקל תפוחים והיה בר"ה כידוע: ואומרים כו'. אבודרהם כשיטתו שיאמר י"ר כנ"ל: וכן. כנ"ל: ונוהגין. נחמיה ח':

15. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ר"ה סימן תקפג סעיף א

(א) וכשיאכל רוביא וכו' - וה"ה [א] מה שנקרא בלשונות אחרים לשון רביה יאכל כל מדינה ומדינה כלשונה:

(ב) יהי רצון - מלפניך [ב] ד' או"א שירבו זכויותינו וכתב א"ר בשם שלי"ה יתעורר אדם בתשובה כשיאמר י"ר ויתפלל ע"ז בלב שלם:

(ה) שנה מתוקה - וע"כ יש נמנעים [ה] לבשל בר"ה מיני חומץ בארש"ט וכדומה וע"כ האוכלים דגים לסימנא שיפרו וירבו כדגים אין מבשלין אותן בחומץ. והנה [ו] כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא יכעוס בימים האלו מלבד גודל האיסור כדי שיהיה לסימן טוב רק יהיה שמח לבו ובטוח בד' עם התשובה ומעש"ט:

16. של"ה מסכת ראש השנה פרק נר מצוה

כב. ולכאורה יש להקשות, במה שכתב, רוביא - ירבו זכויותינו. אמת, כי לשון רוביא מורה על ירבו, אבל איך נרמז שם שזכויותינו ירבו, דלמא זכויות דעלמא. וכן בכרתי - יכרתו שונאינו, איך נרמז שם שונאינו, דלמא חלילה וחס להיפוך. אלא הענין הוא, שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן, שיזכור האדם ויתעורר בתשובה, ויתפלל על הדבר הזה. רצוני לומר, כשמשים רוביא על שלחנו ואכלו, אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכויותינו. וכשרואה כרתי, אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא, העיקר הוא ההתעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה, אז הוא רושם שתתקיים תפילתו.

17. בראשית פרק כז פסוק כז

וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁקֶלְוּ וַיֵּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רָאֵה רֵיחַ בְּנֵי כְנָעַן שְׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכָה ה':

18. רש"י בראשית פרשת תולדות פרק כז פסוק כז

כריח שדה אשר ברכו ה' - שנתן בו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רבותינו ז"ל:

נזכיר לאחרונה, אימרה חסידית, מהרה"ק ר' חיים מקאסוב ז"ל, בספרו 'תורת חיים' (לר"ה, ד"ה יה"ר): איך אפשר לבקש 'שירבו זכויותינו?' ותי', שאנו מתפללים ואומרים יהי רצון, שנעשה תשובה מאהבה, ואז ממילא ירבו זכויותינו.